

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO : 112

TOPLUMSAL DEĞİŞME , TASAVVUF, TARİKATLAR VE TÜRKİYE

Prof.Dr. Ünver GÜNAY
Yrd.Doç.Dr. A. Vehbi ECER

000-1498

KAYSERİ - 1999

İÇİNDEKİLER

2000-4543

Sayfa

ÖN SÖZ	5
I. GİRİŞ	9
1. Toplumsal Değişme ve Din	9
2. Toplumsal Değişme ve Yeni Dini Hareketler	25
3. Konunun Sınırlandırılması ve Metodolojik Bazı Dü - şünceler	34
4. Kuramsal Çerçeve ve Bir Model Seçimi Sorunu	41
II. TARİHİ, DİNİ VE TASAVVUFİ ARKA-PLAN	67
1. İslâmiyet, Tasavvuf ve Tarikatlar	67
a. İslâmî Kaynaklar	70
b. İlk Sistemli Zühd Hareketi	82
c. Sistematik Tasavvuf	91
d. Zahir / Batın Karşıtlığı	102
e. Yabancı Etkiler	110
f. Şeriatla Uzlaşma	117
g. Teozofik Tasavvuf	118
h. Sohbet Halkaları ve Tarikatlar	123

2. Anadolu'da Tasavvuf ve Tarikatlar	147
a. Mistik Eğilimin Türk Din Tarihindeki Yeri	149
b. Anadolu'da Müslüman Türklerin Dinî Tarihinde Tasavvuf ve Tarikatlar	151
b.a. Anadolu Selçukluları Döneminde Tasavvuf ve Tarikatlar	155
- Vahdet-i Vücutçu Eğilimler	163
- Heterodoks Sufilik	165
b.b. Osmanlı Döneminde Tarikatlar.....	178
- Kuruluş ve Yükselme Dönemleri	180
- Duraklama ve Gerileme Dönemleri	197
- Yenileşme Ortamında Tekke ve Tarikatlar ..	201

III. CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNİN DEĞİŞİM SÜRECİNDE TARİKATLAR VE YENİ DİNİ OLUŞUMLAR

219

1. Türkiye'de Büyük Değişim ve Çöküntü Halindeki Bir Kurumun Sonu	219
2. Değişime Tepkinin Bir Anlatımı Olarak Tarikatlar	236
a. 1925-1950 Arası Dönem	236
b. 1950 Sonrası Dönem	245
b.a. Sünnî Eğilimli Geleneksel Tarikatlar	248
b.b. Yeni Dinî Örgütlenmeler	259
b.c. Heterodoks Sufilik	268
b.d. Entellektüel Sufilik	270
3. Değişime Uyum, İkilemler ve Uzlaşma Eğilimleri	273
4. Toplumsal Fonksiyonlar ve Sırf Dinî-Mistik Boyut	284

IV. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

289

BİBLİYOGRAFYA

317

BİBLİYOGRAFYA

2000-4543

- Akdağ, M., Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, İstanbul, 1974, C. I-II.
- Atacan, F., Sosyal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler, İstanbul, 1990.
- Atatürkün Söylev ve Demeçleri, Ankara, 1958, C. I-IV.
- Atay, T., Batıda Bir Nakşi Cemaati: Şeyh Nazım Kıbrısı Örneği, İstanbul, 1996.
- Ayata, S., "Çevresel Nitelikteki Geleneksel Tarikatlar", Çağdaş Türkiyede İslâm (Yay. R. Tapper), İstanbul, 1993, s. 133-170.

- Barkan, Ö.L., "Kolonizatör Türk Dervişleri", Vakıflar Dergisi, 1974, C. II, s. 279-304.
- Barthold, V., Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler, (Haz.: K. Y. Koprıman, A.İ. Aka), Ankara, 1975.
- Bell, D., The Return of Sacred?, British Journal of Sociology, 1977, C. 8, Sa. 4., s. 419-444.
- Bennigsen, A., Lemercier - Quelquejay, Ch., Sufi ve Komiser. Rusya'da İslâm Tarikatları (Çev. O.Türer), Ankara, 1988.
- Çağatay, N., Türkiye'de Gerici Eylemler, Ankara, 1972.
- Çakır, R., Ayet ve Slogan. Türkiyede İslâmi Oluşumlar, İstanbul, 1991.
- Çubukçu, İ.A., Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri, Ankara, 1986.
- Demirci, M., "Türkiye'nin Çağdaşlaşma Sürecinde Tarikatlar", Türkiye Günlüğü, 1997, Sa. 45, s. 15-20.
- Demirci, Y., Modernisation, Religion and Politics in Turkey: The Case of Iskenderpaşa Community, Manchester, 1996 (Doktora Tezi).
- Dumont, P., "Disciples of the light: The Nurju Movement in Turkey", Central Asian Survey, 1986, C. V.
- Durkheim, E., İle Suicide, Paris, PUF, 1973.

- Gellner, E., "A Pendulum Swing Theory of Islam", *Annales de Sociologie*, 1968, s. 5-14.
- Eliade, M., *La Nostalgie des Origines*, Paris, Gallimard, 1971.
- Faroqhi, S., "XVI-XVIII. Yüzyillarda Orta Anadolu'da Şeyh Aileleri", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, Ankara, 1975, s.197-227.
- Fazlurrahman, *İslam*, Ankara, 1992.
- Fiğlalı, E. R., *Türkiye'de Alevilik-Bektaşılık*, Ankara, 1990.
- Gièse, F., "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu Meselesi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 1.
- Günay, Ü., *La Vie Sociale et Religieuse à Küre*, Paris, Sorbon, 1974 (Doktora Tezi)
- , *Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum, 1978 (Doçentlik Tezi).
- , "Modern Sanayi Toplumlarında Din" İvc 11, E. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1986,1987, Sa. 3 ve 4.
- Günay, Ü., Güngör, H., Ecer, A. V., *Lâiklik, Din ve Türkiye*, Ankara, 1997.
- Günay, Ü., Güngör, H., v.d., *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri, 1996.

- Gündüz, İ., **Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri**, İstanbul, 1984.
- , **Gümüşhanevi Ahmed Ziyaeddin (KS): Hayatı-Eserleri - Tarikat Anlayışı ve Halidiyye Tarikatı**, İstanbul, 1984.
- Güner, A., **Tarikatlar Ansiklopedisi**, İstanbul, 1991.
- , **Tarikatlar**, İstanbul, 1986.
- Güngör, E., **İslâm Tasavvufunun Meseleleri**, İstanbul, 1982.
- Güzcl, A., **Tekke ve Zaviyelerin İslâm Düşüncesindeki Yeri ve İlgası**, Ankara, 1992.
- Huntington, S.P., **Medeniyetlerin Çatışması** (Der. M. Yılmaz), Ankara, 1997.
- Kara, M., *"Tanzimattan Cumhuriyete Tasavvuf ve Tarikatlar"*, Türkiye Ansiklopedisi, C.IV, s. 991-993.
- Karşahin, H., **Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi'nin Tasavvufi Görüşleri Ve Halidi Cemaati**, Kayseri, 1998 (Yüksek Lisans Tezi).
- Kıray, M., *"Toplumsal Yapı Analizleri İçin Bir Çerçeve"*, Toplum Bilim Yazıları, Ankara, 1982.
- Köprülü, F., **Türk Tarih-i Dinisi** (Haz.: A. Aykın. Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1991.

- Kupfershmiat, M. *"Reformist and Militant Islam in Urban and Rural Egypt"*, *Middle Eastern Studies*, 23 (4), 1987, s. 403-419.
- Kuran, T., *"Islamic Economics and The Islamic Subeconomy"*, *Journal of Economic Perspectives*, C. IX, No: 4, 1995, s. 155-173.
- Lanternari, V., *"Sciences Religieuses et Mouvements Religieux Nouveaux Dans l'Occident"*, *Current Progress in the Methodologie of the Science of Religions*, Varşova, s. 129 -136.
- Levi-Strauss, C., *Race et Histoire*, Unesco, Gonthier, 1961.
- Luckmann, Th., *"The Decline of Church-Oriented Religion"*, *Sociology of Religion* (ed. R. Robertson), Penguin Books Ltd., 1969, s.141-151.
- Mardin, Ş., *"Culture and Religion Towards the Year 2000"*, *Turkey in the Year 2000*, Turk Siyaset Bilimi Derneği, Ankara , 1989, s. 163-186.
- , *"Türk Tarihinde Nakşibendi Tarikatı"*, *Çağdaş Türkiye'de İslâm*, İstanbul, 1993, s. 71-98.
- , *Din ve İdeoloji*, İstanbul, 1983
- , *Türkiye'de Din ve Siyaset*, Makaleler III, İstanbul, 1991.
- , *Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme: Bediüzzaman Said Nursî Olayı*, İstanbul, 1992.

- , **Türk Modernleşmesi**, İstanbul, 1992.
- Massignon, L., "*Tarikat*", *İslâm Ansiklopedisi*, C. XII/ 1, s. 1-17.
- O'Brien, J. ve Palmer, M., **The State of Religion Atlas**, Simon and Schuster Ltd., Londra, 1993.
- Ocak, A.Y., "*Zâviye*", *İslâm Ansiklopedisi*, C. XIII, s. 468 - 476.
- , "*Zaviyeler. Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme*", *Vakıflar Dergisi*, 1978, Sa. XII, s. 258-259.
- , **Babailer İsyanı**, İstanbul, 1980.
- , **Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler**, Ankara, 1992; **Türk Sufiliğine Bakışlar**, İstanbul, 1996.
- , **Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri**, Ankara, 1984.
- Öztürk, Y. N., **Kuşadalı İbrahim Halveti**, İstanbul, 1982.
- , **Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar**, İstanbul, 1993.
- Robbins, Th., **Cults, Coverts and Charisma: The Sociologie of New Religious Movements**, *Current Sociology*, C. XXXVI, Sa. 1, Bahar, 1988.
- Roux, J. P., **L'Islam en Asie**, Paris, Payot, 1958.

- Schimmel, A., **Tasavvufun Boyutları** (Çev. E. Gürol), İstanbul, 1982.
- Tapper, R., **Çağdaş Türkiye’de İslâm**, (Çev. Özden Arıkan), İstanbul, 1993.
- Tatlıoğlu, D., **Dini Cemaatlerin Yapısal-Fonksiyonel Analizi**, Kayseri, 1995 (Doktora Tezi).
- Turan, Ş., **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul, 1995, I-III.
- Turner, B. S., **Max Weber ve İslam** (Çev. Y. Aktay), Ankara, 1991.
- Türkdoğan, O., *“Batı ve Türk Toplumunda Yeni Dinî Hareketler”*, **Türk Yurdu**, 1997, C. 17, Sa. 116-117, s. 33-38.
- , **Alevi-Bektaşî Kimliği**, İstanbul, 1995.
- , **Çağdaş Türk Sosyolojisi**, Erzurum, Atatürk Üniv. Yay., 1977.
- Usta, N., **Sosyal Değişme ve Uyum Açısından Tarikat Olgusu: Menzil Nakşiliği**, Erzurum, 1996.
- Ülken, H. Z., **Türk Tefekkür Tarihi**, İstanbul, 1934, C. II.
- Vergin, N., *“Toplumsal Değişme ve Dinsellikte Artış”*, **Toplum ve Bilim**, Bahar-Yaz 1985, No. 29-30, s. 9-28.

- Wach, J., Din Sosyolojisi (Çev. Ü. Günay), Kayseri, 1990.
- Wilson, B., Cotemporary Transformation of Religion, New York, Harper and Row, 1976.
- Yalman, N., "Islamic Reform and Mistic Tradition in Eastern Turkey", Archives Europeennes de So- ciologie, 1969, V. 10, s. 41-60.
- Yayan (Togayhan), A., Dinî Grup ve Hareketlerin Sosyo-lojisi: Yahyalı Örneği, Kayseri, 1992, (Yüksek Lisans Tezi).
- Toplumsal Değişme ve Dinî Cemaatleşme: Kayseri Örneği, Kayseri, 1998 (Doktora Tezi).
- Yücekök, A.N., **Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo - Eko- nomik Tabanı**, Ankara, 1968.
- Zarcone, Th., "*Nakşibendiler ve Türkiye Cumhuriyeti*", **Türkiye Günlüğü**, 1993, Sa. 23, s. 99-107.

ISBN 975 - 8013 - 54 - 8